

Віктор Савельєв
Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського
Міжрегіональної академії управління персоналом, Львів

МІСТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ БІБЛІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЛЬВА ШЕСТОВА

„Л.Шестов был... не эллин, а иудей.
Он представляет Иерусалим, а не Афины.
Николай Бердяев

Власну філософію Шестов на завершальному етапі свого творчого шляху означив як *біблійну*. Новаторське поєднання християнської містики Старого Завіту, з містичними аспектами лютеранської Реформації та окремими ідеями Платона і Плотіна, зробило релігійну філософію Шестова радикально відмінною від інших тогочасних філософських доктрин. Свої доктринальні положення філософ викладав не стільки у понятійно-категоріальній формі, скільки через художньо-пластичні образи. Шестову властиве тяжіння до живого, образного слова, щільне переплетення філософування з літературною художністю, залучення до філософської рефлексії вишуканої інтертекстуальності. Мислитель відрізнявся надзвичайною здібністю до гострого сприйняття актуальності будь-якої думки, де би, ким би і коли б вона не була висловлена. Шестов вмів почути прадавні голоси біблійних персонажів – Іова і Авраама – в епіцентрі сучасних йому філософських дискусій.

На думку філософа вся духовна історія Європи й внутрішня історія християнства визначається боротьбою між двома принципами. Один з них знаходить своє образне уособлення в центрі давньогрецької філософії - Афінах. Сутність його полягає у намаганні відгородити профанний простір від сакрального простору за допомогою раціонально сконструйованих людьми моральних і соціальних законів. Цьому намаганню протидіють відважні, але поодинокі поривання до дійсного буття. Таким за своєю сутністю постає біблійний принцип, котрий образно втілюється в філософії Шестова в святому місті -Єрусалимі. Використовуючи біблійну символіку, Шестов вказує, що гріхопадіння умоглядної філософії бере свій початок від спокуси людини змієм плодами з дерева пізнання, яке з того часу заглушає дерево життя. Ґрунтовне ознайомлення філософа з теологією протестантизму, зокрема, з містичними аспектами лютеранства, які базуються на таких принципах спасіння - „sola fide” (тільки вірою), sola Scriptura” (тільки Святе Письмо), sola gratia (тільки благодаттю) – дозволило Шестову зробити висновки про намагання раціоналістичного богослов'я, побудованого на засадах аристотелізму, „еллінізувати християнство”, підпорядкувавши Христа філософу. Арістотель остаточно перетворив мислення на інструмент наукового дослідження.

Раціоналізм протягом усієї своєї історії визначає себе як мислення або навіть як науку про першооснову і першопричину буття і мислення. В цій своїй якості європейський раціоналізм фактично ігнорував і не осмислював

історичність своїх власних буцімто універсальних підвалин. Філософія історії в більшості європейських дискурсів осмислюється як послідовне і закономірне (і в цьому смислі замкнене у самому собі) розгортання сутнісно необхідних стадій модифікацій Логосу. Це не сакральна історія втілення Божого промислу, а історія само рефлексії людської культури. Мислитель зауважує, що він виступає не проти самого розуму, а проти культу розуму, проти його претензій на всеосяжне охоплення і пояснення живої дійсності в усій її неповторній мінливості.

Чим більш ірраціональною постає дійсність, тим більш раціональним стає пояснення її з позицій умоглядної філософії. Насправді, всі пояснення такого гатунку лише майстерно приховують справжню природу, оточуючих людину речей.

В одному з останніх творів Шестова „Афіни і Єрусалим” завдання філософії визначається цілком у містичному сенсі: „Філософи прагнуть „пояснити” світ, щоб усе стало видимим, прозорим, щоб у житті нічого не було чи було б якомога менше проблематичного і таємничого. Та чи не слід було б, навпаки, прагнути показувати, що навіть там, де все людям видається ясним і зрозумілим, усе надзвичайно загадкове і таємниче? Самим звільнитися й інших звільнити від влади понять, котрі своєю визначеністю вбивають таємницю. Адже джерела, первні, коріння буття – не в тому, що відкрито, а в тому, що приховано” [1, с.656]. Наведене визначення спрямованості філософських міркувань переконливо свідчить, що Шестов у своїх студіях орієнтувався не на осягнення „цього світу”, а намагався вийти у потойбічний сакральний світ, у безкрає море містичного, де все однаково можливе і неможливе.

Шестов наголошує, що біблійна філософія покликана мислити на межі (Grenzsituationen) знання і незнання, розуміння і нерозуміння, буття і небуття. Вона має відкривати незнання, котре лежить в основі будь-якого раціонально вибудованого знання. Це незнання відкривається у містичному досвіді і знаходиться поза логічно організованим простором, потойбіч усього очевидного, обґрунтованого необхідністю, фактичного. Біблійна філософія проривається з царини необхідності у царину сакрального, де панує абсолютна можливість. Особливо приваблювала його провідницька візія Плотіна про останню боротьбу, яку доведеться вести безсмертним душам на шляху до вершини небесного хребта, звідки їм відкривається те, що знаходиться за небокраєм - істинне буття. Ця містична ідея Плотіна у біблійній філософії Шестова виразно розвинута в наступному твердженні: „За людським розумінням – загибель її (людини – В.С.) неминуча... Проте для Бога все можливе. В цьому і полягає боротьба віри: безумна боротьба за можливість. Бо тільки можливість відкриває шлях до спасіння” [2,с.630].

Таким чином, маніфестація божественного проявляє абсолютну реальність і створює світ в онтологічному смислі. В цьому зв'язку варто нагадати афористичний вислів християнського мислителя Кіпріана, що Бог створює не факти, а фактори. Динамічні сили цих божественних факторів переривають узвичаєну течію буденного життя. Людина, котра спочатку відчувала жорстку обмеженість власних можливостей, тепер увіривала в їх потенційну

безмежність, бо „все можливе тому, хто вірує” [Марко 9:23]. Людина здійснює раптовий стрибок з не автентичного буття у незнане, але автентичне буття, використавши все пізнане як простір для розгону. На відміну від умоглядної філософії, біблійна філософія є засобом проникнення у зону містичного, нез'ясовного, чие реальне існування, тим не менш, є цілком очевидним і незаперечним. Для того, щоб переконатися в тому, що дане твердження не є нісенітницею, достатньо підняти очі і подивитись на зоряне небо, де сяють давно згаслі зірки.

Життя – в розумінні Шестова – це не гармонійний космос, а безладний хаос, в якому людина губиться. Для Шестова сам факт життя в світі має релігійний смисл, бо людина існує у світі, створеного із нічого надприродною істотою. Коли божественне „все можливо” проявляється у небезпечні, критичні моменти життя людини (як це трапилося в житті благочестивого Іова), відбувається реактуалізація первісного моменту креації чи блаженної стадії початку світу, коли ще не існувало ніяких соціальних законів і моральної регламентації, а панувало суцільне беззаконня. На думку Шестова саме стан беззаконня є головною передумовою для вільної, творчої діяльності та й самого життя в цілому [3, с.520]. Філософ прагне жити за межею того, що називається пізнаванням світом, прирікаючи себе у кінцевому рахунку на самотність.

Отже, стрижнем біблійної філософії Шестова є містичне поривання за кордони профанного світу раціоналізованої буденності з метою набуття загубленої значущості і блаженства „початку світу” і внаслідок цього відкрити новий творчий спосіб буття в світі.

1. *Шестов Л.* Сочинения в 2-х томах. – Т.1. – М.: Наука, 1993;
2. *Шестов Л.* Апофеоз беспочвенности. – М.: ООО „Издательство АСТ”, 2000;
3. *Шестов Л.* Апофеоз беспочвенности. – М.: ООО „Издательство АСТ”, 2000.

Марія Мазурик

Національний університет «Львівська політехніка»

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ПОШУКИ Л. ШЕСТОВА ТА С. К`ЄРКЕГОРА НА МЕЖІ СИНТЕЗУ РЕЛІГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Аналізуючи типово екзистенціальні тенденції у філософії важко оминати постаті таких відомих мислителів як Л.Шестова та С.К`єркегора. Саме в екзистенціальній філософії датського проповідника Л. Шестов впізнає глибоко споріднений йому дух. Критика раціоналізму та умоглядної філософії, відхід від Сократа та Г. Гегеля до Авраама та Іова, виступи проти етики та всезагальності істини, проблема буття та людського існування, відчай, вибір, усунення етичного абсурдом віри – ось лише невеликий перелік того, що зближує цих, на перший погляд, таких різних філософів. С. К`єркегора був першим, хто свідомо протиставив екзистенцію абстракціям логіків. Подібне протиставлення не було випадковим, адже розум та раціональність у філософії